

Stavovi i znanja studenata predškolskog odgoja o zlostavljanju djece

---

Horak, Ivona

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:708391>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ivona Horak

STAVOVI I ZNANJA STUDENATA PREDŠKOLSKOG
ODGOJA O ZLOSTAVLJANJU DJECE

Završni rad

Zagreb, lipanj, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ivona Horak

STAVOVI I ZNANJA STUDENATA PREDŠKOLSKOG
ODGOJA O ZLOSTAVLJANJU DJECE

Završni rad

Mentor rada:

doc.dr.sc. Milan Stanojević

Zagreb, lipanj, 2021.

ZAHVALE

Zahvaljujem se svom mentoru doc.dr.sc. Milanu Stanojeviću na vrijednim savjetima, svakodnevnoj dostupnosti i cjelokupnoj stručnoj pomoći tijekom izrade ovog završnog rada. Ovim putem želim se zahvaliti obitelji i prijateljima na velikoj podršci, razumijevanju i strpljenju tijekom tri godine školovanja.

SAŽETAK

Cilj je utvrditi stavove i znanja studenata prve i treće godine predškolskog odgoja Sveučilišta u Zagrebu o zlostavljanju djece. Zlostavljanje obuhvaća fizičko, seksualno i emocionalno zlostavljanje te zanemarivanje djece što je specifičan oblik zlostavljanja.

Ispitanici i metode. Prospektivnim istraživanjem obuhvaćeni su redovni studenti prve i treće godine preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. S prve godine studija sudjelovalo je 53 (58,9%) od 90 studenata, a s treće godine sudjelovalo je 56 (69,1%) od 81 studenata, a ukupni obuhvat je bio 109 (63,7%) od 171 studenata školske godine 2020./2021. Nakon informiranog pristanka na početku ankete, istraživanje je provedeno online anketnim upitnikom o znanjima i stavovima ispitanika o zlostavljanju i zanemarivanju djece. Upitnik je kreiran pomoću internetske usluge Google obrasci. U statističkoj obradi korišten je za opažene frekvencije χ^2 test za nezavisne uzorke uz Yatesovu korekciju kada su opažene frekvencije u bilo kojem polju bile manje od 5. Za testiranje razlika među dvjema skupinama korišten je neparametrijski Mann Whitney U-test.

Rezultati. Stavovi studenata prve i treće godine predškolskog odgoja o zanemarivanju i zlostavljanju djece razlikovali su se u tome što, studenti treće godine smatraju da se nedovoljan broj kolegija na Učiteljskom fakultetu bavi temom zlostavljanja i zanemarivanja djece, dok su studenti prve godine smatrali da su broj kolegija i pozornost koja se zlostavljanju posvećuju na Učiteljskom fakultetu dostatni. Ostali stavovi ispitanika o zlostavljanju djece se nisu razlikovali, a svi su bili dobro upoznati sa zakonskom obvezom prijavljivanja zlostavljanja i zanemarivanja djece.

Zaključak. Može se zaključiti da su studenti prve i treće godine bili dobro informirani o zlostavljanju i zanemarivanju djece, te da bi prema mišljenju studenata treće godine trebalo više pozornosti posvetiti sadržajima o zlostavljanju i zanemarivanju djece u kurikulumu preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Ključne riječi: zlostavljanje djece, zanemarivanje djece, stavovi studenata

Attitudes and Knowledge of Preschool Education Students About Child Abuse

SUMMARY

Aim of the study is to determine the attitudes and knowledge about child abuse of students of the first and third year of Early and Preschool Education at the University of Zagreb. Child abuse includes physical abuse, sexual abuse, emotional abuse and neglect of children which is a specific form of abuse.

Subjects and methods. The prospective study includes full-time students of the first and third year of the undergraduate university study of Early and Preschool Education at the Faculty of Teacher Education at the University of Zagreb. From the first year, 53 (58.9%) out of 90 students participated, and from the third year, 56 (69.1%) out of 81 students participated making the total coverage 109 (63.7%) out of 171 students of the school year 2020/2021. After informed consent at the outset, the survey was conducted by an online survey questionnaire on respondents' knowledge and attitudes about child abuse and neglect. The questionnaire was created via the Google Forms online service. In statistical processing the χ^2 test for independent samples was used for the observed frequencies along with the Yates correction when the observed frequencies were less than 5 in any field. The nonparametric Mann Whitney U-test was used to test the differences between the two groups.

Results. The attitudes of first- and third-year students of Early and Preschool Education about child neglect and abuse differ in a way in which third-year students believe that an insufficient number of courses at the Faculty of Teacher Education is devoted to child abuse and neglect, while first-year students believe that the number of courses and attention that are being devoted to abuse are sufficient. There are no differences among subjects about other attitudes regarding child abuse and all subjects are well aware of the legal obligation to report child abuse and neglect.

Conclusion. It can be concluded that the first- and third-year students are well informed about child abuse and neglect and that, in the opinion of third-year students, more attention should be paid to the content of child abuse and neglect in the undergraduate curriculum of Early and Preschool Education at the University of Zagreb.

Key words: child abuse, child neglect, student attitudes

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. O ZLOSTAVLJANJU DJECE	2
2.1. Fizičko zlostavljanje.....	2
2.1.1. Vrste i prepoznavanje fizičkog zlostavljanja.....	2
2.1.1.1. Različita lokalizacija povreda i vrste fizičkog zlostavljanja.....	2
2.1.1.2. Sindrom tresenog djeteta.....	4
2.1.2. Posljedice fizičkog zlostavljanja	4
2.2. Seksualno zlostavljanje	5
2.2.1. Oblici seksualnog zlostavljanja prema Fallerovoj.....	5
2.2.2. Znakovi seksualnog zlostavljanja.....	6
2.2.3. Posljedice seksualnog zlostavljanja.....	7
2.3. Emocionalno zlostavljanje	8
2.3.1. Oblici emocionalnog zlostavljanja	9
2.4. Zanemarivanje djeteta	12
3. CILJ ISTRAŽIVANJA I ISTRAŽIVAČKA PITANJA.....	15
4. ISPITANICI I METODE.....	16
4.1. Ispitanici.....	16
4.2. Metode.....	16
4.2.1. Upitnik/ Mjerni instrument.....	16
4.2.2. Statistička obrada podataka	16
5. REZULTATI.....	18
5.1. Osobine ispitanika	18
5.2. Znanja o zlostavljanju djece studenata prve i treće godine preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu školske godine 2020./2021.	18
6. RASPRAVA	26
7. ZAKLJUČCI.....	31
LITERATURA	33
PRILOZI I DODATCI.....	35
IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA.....	39

1. UVOD

Definicija zlostavljanja nije posve jednoznačna, no prema široko shvaćenoj definiciji, kada druga osoba zlostavlja i fizički ozljeđuje, te mentalno povrjeđuje i/ili seksualno zlostavlja i nemarno postupa ili maltretira dijete, a prema Konvenciji o pravima djeteta, djetetom se smatra svaka osoba mlađa od 18 godina, tada se govori o zlostavljanju i zanemarivanju djeteta (1, 2).

Zlostavljanje se dijeli na fizičko, seksualno i emocionalno (psihičko) zlostavljanje, dok je zanemarivanje djeteta specifičan oblik zlostavljanja (3). Zlostavljanje obuhvaća tjelesno ozljeđivanje, antisocijalno i verbalno neprimjereno ponašanje. Uznemiravanje može biti neizravno ili izravno, a prema njegovu trajanju može biti kratkotrajno ili dugotrajno (1). Za žrtvu zlostavljanja je karakteristično da se osjeća bespomoćno, postoji strah od uznemiravanja, pri čemu je osjećaj žrtve zlostavljanja važna osobina koja prati svako zlostavljanje (3).

Fizičko nasilje znači svjesno nanošenje tjelesne ozljede a posljedica su udaranja, bacanja, gušenja i drugo (1). Seksualno zlostavljanje se odnosi na nagovaranje, poticanje i iskorištavanje djece da pomažu ili pak da se neprimjereno seksualno ponašaju (1). Emocionalno zlostavljanje djece je kontinuirano ponašanje roditelja, druge odrasle osobe ili vršnjaka koja dovode do osjećaja nedostatka ljubavi i bezvrijednosti u djeteta (1).

Žrtve nasilja su najčešće djeca te se nasilje događa najčešće u djetetovoj bližoj okolini što uključuje rodbinu, roditelje, susjede, vršnjake (1). U 90% slučajeva djecu zlostavlja rodbina i roditelji, skrbnici, dadilje, a rjeđe od učitelji i odgojitelji (1). Obitelj i društvo odgovorni su za djecu te im trebaju osigurati zaštitu, pružiti podršku te na vrijeme uočiti znakove nasilja (1). Odgojno-obrazovni djelatnici, zdravstveni radnici, socijalni radnici su, prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji dužni prijaviti osnovane sumnje na zlostavljanje (4).

Zlostavljanje je i društveni problem te njegovim ignoriranjem može doći do težih i dubljih društvenih posljedica, a ne samo za svako pojedino zlostavljano dijete (1).

Zanemarivanja djece je poseban oblik zlostavljanja pri kojem se djetetu onemogućuje zadovoljavanje njegovih osnovnih potreba (1). Zanemarivanje može biti fizičko, zdravstveno, obrazovno i emocionalno (1).

2. O ZLOSTAVLJANJU DJECE

2.1. Fizičko zlostavljanje

Fizičko zlostavljanje odnosi se na djecu mlađu od osamnaest godina te uključuje aktivnosti koje za posljedicu imaju rizik od teškog tjelesnog ozljeđivanja, s teškim posljedicama ili smrću (1, 2). Sudionici zlostavljanja su osobe koje fizički nanose povrede djetetu, ali i one osobe koje su znale za zlostavljanje i nisu reagirale niti su išta poduzele da se ono spriječi (1, 4).

Prema nekim istraživanjima troje od četvero djece u dobi od 2 do 4 godine roditelji učestalo fizički kažnjavaju i / ili psihički zlostavljaju (5, 6).

Zlostavljanjem djece narušava se njihovo tjelesno i mentalno zdravlje (1). Dijete koje je zlostavljano vjerojatnije će zlostavljati druge kao odrasla osoba (1, 5, 7). Stoga je važno prekinuti krug nasilja i stvoriti pozitivno okruženje bez nasilja i zlostavljanja što se može postići brigom o djeci i obiteljima smanjujući tako rizik od ponovnog zlostavljanja i njegovih posljedica (1, 7).

2.1.1. Vrste i prepoznavanje fizičkog zlostavljanja

2.1.1.1. Različita lokalizacija povreda i vrste fizičkog zlostavljanja

Vrlo čest oblik zlostavljanja je povlačenje djeteta za kosu, udaranje djeteta, nanošenje opekotina najčešće opuškom, prijelomi kostiju, ugrizi, trešnja naročito opasna u dojenačkoj dobi i drugo (1, 5, 7). Jedna od najopasnijih oblika fizičkog zlostavljanja je zlostavljanje koje dovodi do ozljede mozga (1, 5, 7).

Povrede usta, jezika i zubi mogu nastati kao posljedica zlostavljanja i slučajne nenamjerne ozljede (1, 7). Kod djece u dobi od dvije do tri godine te povrede su često rezultat pada zbog toga što ih roditelji ne nadgledaju, dok kod starije djece povrede usta, jezika i zubi češće nastaju tijekom bavljenja sportom (1, 7). Kod zlostavljanja, povrede usta, jezika i zubi nastaju udarcem rukom ili drugim predmetima (7).

Povrede u predjelu trbuha mogu nastati kao posljedica prometnih nesreća, bacanja djeteta o zid ili udarcima u trbuh (7). Rezultat tih povreda su bolovi u trbuhu, a moguća su i oštećenja jetre, slezene i drugih unutarnjih organa što može dovesti do krvarenja u trbušnu šupljinu (7). Simptomi koji upućuju na povrede u predjelu trbuha su: mučnine, povraćanje, otežano disanje, napetost, poremećeno opće psihičko stanje, bolovi u trbuhu (7).

Djeca vrlo često grizu drugu djecu. Ugrizi su okruglasti, a mogu se pojaviti na licu, vratu, trupu, ekstremitetima, stražnjici, leđima ili pak u predjelu genitalija (7). Lokalizacija ugriza ponekad može svjedočiti o vrsti zlostavljanja, dok oblik i veličina ugriza mogu svjedočiti o uzrastu i dobi zlostavljača (7).

Modrice su najčešći znakovi fizičkog zlostavljanja koji su vidljiviji na koži (1). Važno je obratiti pozornost na položaj modrica i njihov oblik (1). Modrice su najčešće vidljive na rukama, laktovima, koljenima, potkoljenici, a rjeđe na bedrima, leđima ili na licu (7). Položaj, oblik i starost modrica mogu svjedočiti o tome jesu li nastale slučajno ili su rezultat zlostavljanja (7). Modrice na bedrima, obrazima, leđima, trbuhu, vratu, genitalijama, nadlakticama, licu, ušima i stražnjici znakovi su vjerojatnog fizičkog zlostavljanja, iako mogu nastati i slučajnim ozljeđivanjem (1). Mogući znakovi fizičkog zlostavljanja su hematomi u obliku objekata kojima su nanižeti poput remena, šake, zubi i slično (1).

Modrice koje su nastale u istovremeno su jednake boje, dok se modrice nastale u različito vrijeme razlikuju po boji (1). Mlađima se smatraju modrice ljubičaste, plave i crvene boje, a smeđe, zelene i žute modrice su starije (1).

Prijelomi kostiju nastaju kao posljedica fizičkog zlostavljanja (1). Prijelomi rebara, prsne kosti, lopatice, metafiza dugih kostiju, višestruki prijelomi lubanje, a naročito prijelomi različite starosti koja se utvrđuje rendgenski, najčešće svjedoče o fizičkom zlostavljanju na koje u tome slučaju uvijek treba posumnjati (1). Važno je isključiti bolest djeteta kao mogući razlog učestalih prijeloma kostiju (1, 7).

Izazivanje opekline je jedan od učestalijih načina fizičkog zlostavljanja (7). Ako se sumnja na zlostavljanje tada su opekotine vrućom vodom obostrane i simetrične, a vidljiva je granica između opečene i zdrave kože (7). Opekotine koje nastaju gašenjem cigareta na koži djeteta pravilnih su kružnih rubova i duboke (7). Namjerno izazvane opekotine najčešće se mogu naći na dlanovima, stopalima, stražnjici, gležnjevima te u anogenitalnoj regiji (7).

Obilježja prema kojima se može posumnjati da su opekotine izazvane namjerno su: simetrične, duboke opekotine, jasno definiranih rubova, zanemarene, inficirane i najčešće starije od onoga što zlostavljač govori, a prisutne su i druge ozljede različite starosti (7).

2.1.1.2. *Sindrom tresenog djeteta*

Do sindroma tresenog djeteta može doći kada roditelji u ljutnji tresu dijete ili ga bacaju u vis i hvataju (7). Posljedica toga je snažno pomicanje glave u smjeru naprijed – natrag, zbog čega dolazi do udaranja mozga u kosti glave zbog tzv. akceleracijsko deceleracijskog mehanizma kada mozak ide u suprotnom smjeru od smjera u kojem ide glava (mehanizam koji se naziva „*contrecoup*“) (1, 7). Ako glava ide naprijed ozljeđuje se stražnji dio mozga i obratno. Pri tome pucaju sitne krvne žile mrežnice oka, te nastaje subduralni ili subarahnoidalni hematom ili kontuzija mozga što u konačnici može dovesti do smrtnog ishoda (7).

Simptomi sindroma tresenoga djeteta jesu: konvulzije, poremećena svijest sve do kome, teško disanje, povraćanje, krvarenje u mrežnicu, poteškoće gutanja, nejednake zjenice, dojenče se doima teško bolesno (1). Kostí glave najčešće nisu slomljene, a roditelji najčešće negiraju trešnju kao mogući uzrok teškog stanja djeteta (7).

2.1.2. *Posljedice fizičkog zlostavljanja*

Posljedice koje fizičko zlostavljanje može imati za dijete vrlo su različite, a dokazane su u brojnim istraživanjima u nas i u svijetu (1, 5). Zlostavljana djeca često imaju emocionalne poteškoće, poremećaje ponašanja, poremećen odnos s roditeljima, sa starijima i s vršnjacima, uz česte kognitivne probleme, ali i psihičke bolesti koje mogu nastati u odrasloj dobi (1, 7). Najčešće posljedica fizičkog zlostavljanja je osjećaj odbačenosti iz vršnjačke skupine (7). Zlostavljana djeca manje su omiljena u društvu, češće ulaze u konflikte, te su sklonija izražavanju negativnih emocija od djece koja nisu zlostavljana (1). Fizički zlostavljana djeca češće su agresivna, iritabilna i impulzivna, a u adolescenciji su skloniji nasilničkom ponašanju (1).

Znakovi fizičkog zlostavljanja su najčešće uočljivi na koži bilo kao hematomi ili opekotine (1, 7). Razlike između ozljeda koje su namjerno ili slučajno uzrokovane mogu se odrediti po boji, obliku, položaju ozljeda, te odsutnosti promjena na koži ako se dijete odvoji od zlostavljača (7).

2.2. Seksualno zlostavljanje

Seksualno zlostavljanje podrazumijeva svaki seksualni kontakt između djeteta i odrasle osobe ili drugoga djeteta koje je starije pet ili više godina od žrtve zbog zadovoljenja seksualnih potreba (1). Seksualno zlostavljanje se definira i kao seksualni čin koji je djetetu nametnut silom, jer je dijete tada nedovoljno kognitivno, emocionalno i motivacijski razvijeno (1). Često su seksualni zlostavljači osobe iz djetetove bliže okoline, odnosno osobe kojima dijete vjeruje (7). Zlostavljač prisiljava dijete na seksualni kontakt, prijeti djetetu ne vodeći računa o djetetovom emocionalnom i psihičkom razvoju (7).

Prema međunarodnim podacima, jedan od trinaest muškaraca i svaka peta žena izjavljuju da su bili seksualno zlostavljani dok su bili djeca u dobi od 0 - 17 godina (8). Procjenjuje se da je neki oblik seksualnog nasilja na svijetu tijekom jedne godine doživjelo oko 120 milijuna djevojaka i mladih žena mlađih od 20 godina (8, 9, 10).

Osim dobne razlike između seksualno zlostavljanog djeteta i zlostavljača, važni su i neki drugi elementi poput autoriteta, osjećaja nadmoći i utjecaja zlostavljača na dijete (1). Seksualni zlostavljač može biti čak i dijete koje je starije samo dvije ili tri godine od žrtve (1). Odrasla osoba ima moć nad djetetom i dominantna je u odnosu na dijete koje je ovisno o drugima te na taj način zlostavljači namamljuju dijete na seksualni čin, stvarajući osjećaj ovisnosti i straha kod djeteta (7).

Seksualno zlostavljanje uključuje i verbalno zlostavljanje poput komentara sa seksualnim sadržajem, neprimjerenog dodirivanja djeteta, promatranja djeteta i uključivanja djeteta u seksualne aktivnosti, te izlaganja djeteta pornografiji (7). Seksualno zlostavljanje na djetetu može ostaviti teške neurorazvojne i emocionalne posljedice (7).

2.2.1. Oblici seksualnog zlostavljanja prema Fallerovoj

Prema Fallerovoj postoje sljedeći oblici seksualnog zlostavljanja (11):

- seksualna aktivnost bez kontakta,
- seksualna aktivnost uz seksualni kontakt iznad ili ispod odjeće,
- seksualna aktivnost uz penetraciju objektom ili prstom,
- oralni seks i
- penetracija penisom.

Seksualne aktivnosti bez kontakta uključuju snimanje neodjevene djece u seksualne svrhe, voajerizam, seksualni komentari o djeci, izlaganje djeteta pornografskim sadržajima te seksualnim aktivnostima odraslih osoba uživo (1, 7).

U seksualne aktivnosti uz seksualni kontakt ispod ili iznad odjeće ubrajamo seksualno ljubljenje, diranje intimnih dijelova tijela djeteta, prisiljavanje djeteta da dira intimne dijelove tijela počinitelja (1).

Seksualnim aktivnostima uz penetraciju objektom ili prstom ubrajaju se stavljanje prsta ili predmeta u djetetov anus ili vaginu, ili kada počinitelj traži da dijete stavi predmet u njegov anus ili vaginu, te da dijete penetrira u njegov anus ili vaginu (1).

Zlostavljači koji od djece traže oralni seks najčešće traže da djeca ližu ili ljube grudi ili penis, ljube jezikom, ližu, sišu, ljube ili stavljaju jezik u otvor vagine (7).

Penetracija penisom je kada zlostavljač ima oralni, vaginalni ili analni odnos s djetetom (1).

Kontinuirano izlaganje djece pornografskim sadržajima koji su neprimjereni za djecu štetno na njih djeluju, zbog čega roditelji trebaju nadzirati djecu prilikom uporabe različitih tehnologija koje omogućuju lagani pristup pornografskim sadržajima na internetu (7).

Seksualna aktivnost roditelja pred djetetom djeluje loše na dijete, a seksualni odnos roditelja ili bliskih srodnika s djecom (incest) nisu dozvoljeni, te ako su prisutni smatraju se najtežim oblikom seksualnog zlostavljanja djece (1). Incestuozni stil odgoja uključuje seksualnu aktivnost odraslih pred djecom, neprimjereni ponašanja i komentare roditelja prema djeci (1).

Suvremene tehnologije omogućuju novi oblik seksualnog zlostavljanja, a to je iskorištavanje djece za pornografiju koja se često nalazi na internetu (12). Pedofili djecu mogu fotografirati sa svrhom širenja pornografije i pedofilskih sadržaja, a zlostavljači mogu biti staratelji, roditelji, odgojitelji i drugi članovi obitelji, ali isto tako i djeci nepoznate i strane osobe (12).

2.2.2. Znakovi seksualnog zlostavljanja

Znakovi seksualnog zlostavljanja dijele se na fizičke i emocionalne, a uključuju seksualizirano ponašanje, promijenjeno asocijalno i samodestruktivno ponašanje (7).

Zlostavljana djeca često pokazuju fizičke znakove seksualnog zlostavljanja koji uključuju izazovno oblačenje, učestalo tuširanje, ozljede bradavica dojki, ozljede donjeg dijela trbuha, upale grla s poteškoćama gutanja, osjećaj gušenja, glavobolju, bolove u trbuhu, menstrualne smetnje, hematome, učestalo i bolno mokrenje, ozljede u analnom području, ozljede u genitalnom području, gubitak tjelesne težine, prekomjerni napredak tjelesne težine, skrivanje i pokrivanje tijela, genitalne infekcije i trudnoća (7).

Seksualno zlostavljana djeca imaju često i emocionalne znakove zlostavljanja poput depresije, plačljivosti, osjećaja krivnje, srama, izdaje, ljutnje, tjeskobe, bespomoćnosti, straha od zatvorenih prostora, straha da budu sami s pojedinim ljudima, straha od fizičkog kontakta, straha od kupaonice, tuširanja, te od mraka (7). Seksualizirano ponašanje uključuje korištenje nepristojnih i vulgarnih riječi, crtanje genitalija i naglašenih seksualnih detalja, izražavanje neuobičajenog interesa za genitalije, mijenjanje partnera, guranje objekata u anus ili vaginu, učestala masturbacija, prostitucija, strah od presvlačenja i slično (7).

Seksualno zlostavljana djeca često imaju poremećaje ponašanja, među kojima su češći noćne more, povučenost, hiperaktivnost, tepanje, mokrenje u krevet, sisanje palca, pretjerana poslušnost (7).

Samodestruktivno ponašanje seksualno zlostavljane djece uključuje pokušaj samoubojstva, samoozljeđivanje, bježanje od kuće, zlouporabu alkohola, droga, te pojavu bulimije ili anoreksije, te često upuštanje u nedozvoljene ili zakonski dvojbene aktivnosti (7). Školska seksualno zlostavljana djeca često se promijene tako da se ne mogu koncentrirati pa ne paze na satu, puno izostaju iz škole, često razgovaraju o seksualnim temama, rastresena su i lako im je odvući pažnju (7).

2.2.3. Posljedice seksualnog zlostavljanja

Simptomi u seksualno zlostavljane djece ovise o trajanju zlostavljanja, njegovom intenzitetu, načinu suočavanja sa seksualnim zlostavljanjem te o razini bliskosti sa zlostavljačem (7). Više znakova seksualnog zlostavljanja svjedoči o intenzitetu zlostavljanja, a naročito u slučaju kada se nalaze fizički i bihevioralni znakovi zlostavljanja (7). Seksualno zlostavljana djeca često odrastaju u osobe s niskim samopoštovanjem i osjećajem krivnje i srama (7).

Zlostavljana djeca često imaju simptome posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP) (7). Za njih su karakteristična nagla osjetilna iskustva koja mogu biti vizualna, taktilna i auditivna prisjećanja na seksualno zlostavljanje, koje je toliko intenzivno kao da se događa u trenutku kada im se pričinja, a ne u prošlosti (7). Simptomi PTSP-a uključuju poremećaje spavanja, noćne more, poremećaje koncentracije, strah, otupjelost te izbjegavanje onoga što ih podsjeća na traumu (7).

Česte su i druge emocionalne reakcije na zlostavljanje poput ljutnje, depresije, anksioznosti, osjećaja krivnje, poniženja, srama, samo okrivljavanja i tuge (7). Spolno zlostavljana djeca mogu imati napadaje panike, fobije, opsesivno kompulzivne poremećaje, a često pokazuju nepovjerenje te postaju anksiozni i nepovjerljivi u kontaktu s bliskim osobama ako su oni zlostavljači (7).

Zlostavljana djeca mogu iskazivati nekontroliranu ljutnju, agresivna su prema drugima i kronično iritabilna (7). Djeca svoju agresiju izražavaju kroz vršnjačko nasilje koje onda dovodi do njihove socijalne izolacije u skupini vršnjaka i u društvu (7). Depresija je najčešći znak spolnog zlostavljanja, a djeca žrtve seksualnog zlostavljanja imaju četiri puta češće depresiju od one koja nisu bila spolno zlostavljana (7). I odrasle osobe koje su u djetinjstvu proživjele seksualno zlostavljanje češće su depresivne nego one koje nisu imale takvo iskustvo (7).

Kao i svako drugo dijete, tako i zlostavljano dijete sliku o sebi razvija na osnovu toga kako se roditelji i drugi članovi obitelji odnose prema djetetu i kakvu sliku oni imaju o njemu (7). Ako bliske osobe zlostavljaju dijete, tada ono razvija lošu sliku o sebi uz samo okrivljavanje, osjećaj posramljenosti i razvoja negativne slike o sebi uz neadekvatne reakcije na stresne situacije i nemogućnost njihova savladavanja (7).

2.3. Emocionalno zlostavljanje

Emocionalno zlostavljanje je štetno djelovanje odraslih osoba prema djetetu u kojem se odrasla osoba neprijateljski ponaša, a izostaje i uvažanje djeteta kao osobe (7). Dijete ovisi o drugima te s obzirom na odnos koji obitelj ostvaruje s djetetom ovisi kakvu će dijete razviti sliku o svijetu i o sebi (7). Emocionalno zlostavljanje je aktivnost u kojoj djetetova okolina ne odgovara na njegove potrebe te narušava njegovo emocionalno stanje, emocionalno ga povređujući (13).

Oblici emocionalnog zlostavljanja su: odbacivanje djetetovih potreba, teroriziranje djeteta, ignoriranje djeteta, manipuliranje djetetom s ciljem zadovoljenja vlastitih potreba, izolacija djeteta, sarkazam, ponižavanje djeteta, podupiranje djetetovog neprimjerenog ponašanja, verbalni napadi te vršenje pritiska na dijete da brže odraste (1, 7, 13). Iznimno je teško prepoznati emocionalno zlostavljanje kod dojenčadi.

2.3.1. Oblici emocionalnog zlostavljanja

Najčešći oblici emocionalnog zlostavljanja su odbacivanje, teroriziranje, ignoriranje, manipuliranje, isključivanje djece iz obiteljskih procesa, blamiranje, sramoćenje i podsmjehivanje, podmićivanje i pretjerani pritisak na dijete (7, 13). Svaki od oblika emocionalnog zlostavljanja bit će ukratko prikazan.

Dijete ima potrebu za hranom, higijenom, toplinom, dodiranjem, umirujućim glasom, mirisima i zvukovima koji ga smiruju (7). Ako djetetova okolina namjerno ne odgovara na njegove potrebe, ili ih ne prepoznaje, može se raditi o zlostavljanju ili nedostatku roditeljskih kompetencija što može negativno utjecati na djetetov rast i razvoj (7, 13). U djece kojoj su zadovoljavane samo njihove biološke potrebe, dok im je uskraćeno zadovoljavanje emocionalnih potreba mogu se javiti psihičke smetnje poput agresije, manjka samopoštovanja, nesigurnosti, nedostatka privrženosti i neke druge (7). Istraživanjima je dokazano da djeca koja su razvila nesigurnu privrženost u kasnijem životu imaju poteškoće u socijalnom funkcioniranju i akademskim postignućima (7, 13). Pravilan emocionalni razvoj podrazumijeva da dijete ima priliku naučiti pokazivati osjećaje na društveno prihvatljiv način, u čemu ga može omesti emocionalno zlostavljanje (7). Moguće posljedice emocionalnog zlostavljanja uključuju poteškoće u izražavanju emocija, poteškoće u komunikaciji, poremećen odnos prema sebi i u kontaktu s drugima, što ugrožava emocionalni i društveni razvoj zlostavljanog djeteta, koje se može osjećati odbačeno (7, 13).

Odbacivanje djeteta može rezultirati (14):

- odbijanjem zadovoljenja djetetovih potreba za medicinskom, psihološkom ili edukativnom pomoći,
- omalovažavanjem, podsmjehivanjem, kritiziranjem i povrjeđivanjem,
- sprječavanjem razvoja autonomije,
- onemogućavanjem razvoja privrženosti,
- odbacivanjem djeteta uz naglasak da je nezrelo,

- nazivanjem djeteta pogrdnim imenima te stavljanje djeteta u podređen položaj,
- podređivanjem djetetovih potreba potrebama odraslih.

Odbacivanje djeteta češće je kod roditelja koji imaju bračne probleme, neželjene trudnoće, socijalno su izolirani ili su duševno bolesni (7, 14).

Teroriziranje djece odnosi se na primjenu prisile na dijete kojom se žele ostvariti neki ciljevi odraslih ili neki nerealni ciljevi koje dijete obzirom na dob i okolnosti ne može ostvariti (7). Djeca su često oruđe za rješavanje problema u odnosima odraslih. Nasilje u obitelji poseban je oblik teroriziranja djece koja su izložena stalnom strahu i prijetnjama s kojima se djeca ne znaju nositi i koja kod njih izazivaju osjećaj krivnje, neprihvatanja, neshvaćenosti, nemogućnosti ostvarivanja vlastitih potreba i slično (7, 14).

Najčešći oblici teroriziranja djece su (14):

- stalno naglašavanje djetetove krivnje,
- nekonzistentno, kaotično ponašanje roditelja,
- ismijavanje i kažnjavanje dječjeg straha,
- neprestane prijetnje suicidom,
- često prisustvovanje obiteljskom nasilju,
- česte prijetnje oružjem,
- primjena bizarnih disciplinskih metoda.

Ignoriranje se odnosi na odsutnost pomoći kada je ona djetetu potrebna, izostanak odgovora na potrebe djeteta ili pak zakašnjeli odgovor, izostanak sudjelovanja u socijalizaciji te sprječavanje djetetovog socijalnog razvoja (14). S obzirom na socijalnu komponentu, dijete ima potrebu komunicirati s vršnjacima i drugim odraslim osobama, a ne isključivo s bliskim članovima obitelji, no često roditelji zbog nesigurnosti i vlastitih strahova prenose na dijete svoje strahove te na taj način mogu razviti psihičke poteškoće kod djece (14).

Najčešći oblici ignoriranja djece su (14):

- nedostatak pravilne stimulacije,
- neodgovaranje na potrebe djeteta i nepokazivanje emocija,
- nedostatak fizičkog kontakta,
- nedostatak izravnog obraćanja djetetu imenom,

- vidljivo ignoriranje prisustva djeteta.

Djeca koja su izložena ignoriranju često su nesigurna i plašljiva, izolirana, nemaju prijatelja, ne snalaze se u društvu vršnjaka (7, 14). Uzrok takvom stanju traže u sebi, a ne u roditeljima te stvaraju lošu sliku o sebi, depresivni su i razvijaju osjećaj manje vrijednosti (7).

Manipuliranje se odnosi na aktivnosti prema kojima odrasle osobe upotrebljavaju dijete kako bi ostvarili vlastite ciljeve, a pri tome ne obraćaju pažnju na djetetove osjećaje, potrebe i interese (14). Često prilikom razvoda braka djeca roditeljima služe kao sredstvo ucjene te neposredno nakon razvoda zabranjuju djetetu komunikaciju s drugim roditeljem, nastojeći tako riješiti međusobne sukobe (7). Djeci trebaju oba roditelja koja će im biti zaštita, predstavljat će model identifikacije te osobe kojima će dolaziti s povjerenjem i ljubavlju (7). Postoje roditelji koji nakon razvoda braka ne žele svoje dijete jer ih ono podsjeća na neuspjelu vezu ili loš brak (7). Ponekad roditelji u svrhu postizanja svojih ciljeva traže da dijete samo odluči kod kojeg roditelja će živjeti (7).

Postupkom izoliranja djeteta i njegovim isključivanjem iz obiteljskih procesa, roditelji žele dijete zaštititi, međutim posljedica tih postupaka nije zaštita djeteta (14). Često se događa da se dijete isključi iz obiteljskih događanja kada se u obitelji dogodi smrt, bolest ili drugi događaj koji ima tešku posljedicu za cijelu obitelj (7). Dijete nema priliku sudjelovati u važnim obiteljskim procesima i tako se osjeća isključeno i zanemareno (7).

Najčešći oblici izoliranja djece su (14):

- onemogućavanje djeteta da sudjeluje u normalnim obiteljskim aktivnostima,
- onemogućavanje kontakta s vršnjacima,
- fizičko odvajanje djeteta od drugih članova obitelji,
- kažnjavanje djeteta ako kontaktira s ostalim članovima obitelji,
- nedozvoljavanje djetetu da sudjeluje u socijalnim i školskim aktivnostima.

Takva djeca se osjećaju usamljeno, nemaju prijatelja, ne sudjeluju u aktivnostima, nesigurna su i nepovjerljiva (7).

Roditelji kritizirajući dijete često ga sramote pred vršnjacima (7). Takva djeca se osamljuju, nemaju prijatelja, imaju negativnu sliku o sebi, postaju autoagresivna, a takvo ponašanje je visoko rizično za razvoj suicida i depresije kod djece (7).

Najčešći oblici blamiranja i sramoćenja djeteta su (14):

- neprestano negativno verbalno napadanje djeteta,
- kritiziranje i nazivanje djeteta pogrđnim imenima pred drugima,
- obraćanje djetetu samo onda kada učini nešto loše,
- nedostatak pohvaljivanja djeteta.

Zlostavljači se često služe podmićivanjem djece kako bi ih privoljeli da čuvaju tajnu o zlostavljanju (7). Načina podmićivanja djece ima koliko i zlostavljača, a neki su vrlo maštoviti. Ponekad se preko podmićivanja može otkriti zlostavljač (7).

Ako podmićivanje ne uspije, zlostavljači često pribjegavaju pretjeranom pritisku na dijete i prijetnjama (7). Ponekad roditelji imaju neodgovarajuća očekivanja od djeteta koja nisu u skladu s djetetovim mogućnostima ili interesima (7). Najčešća su roditeljska očekivanja da njihovo dijete bude emocionalno i kognitivno iznadprosječno (7). Njih ne interesiraju potencijali i želje njihovog djeteta i može li ono zadovoljiti ta očekivanja, odnosno jesu li očekivanja roditelja u skladu s mogućnostima i potrebama djeteta (7, 14). Roditelje zanimaju vlastita očekivanja i želje te od svoje djece očekuju za dijete nedostižna postignuća (7, 14).

Najčešći oblici pretjeranog pritiska na dijete su (14):

- neprekidno naglašavanje roditeljskog očekivanja od djeteta,
- neprekidno kritiziranje i pritisak na dijete,
- neprekidno uspoređivanje djeteta s drugima u negativnom smislu,
- zahtijevanje suviše rane kontrole sfinktera u male djece,
- kupovanje neodgovarajućih igračaka koje nisu primjerene djetetovoj dobi,
- uključivanje u privatne ili javne škole koje su neprimjerene s obzirom na djetetove sposobnosti i mogućnosti.

2.4. Zanemarivanje djeteta

Osnovne djetetove potrebe su primjerena prehrana i higijena, zdravstvena zaštita i briga o mentalnome zdravlju, emocionalna podrška, primjereni životni uvjeti te sigurnost i zaštita od nasilja (1, 7). Zanemarivanje je dugotrajno nezadovoljavanje i ignoriranje ovih osnovnih djetetovih potreba (1, 7).

Zanemarivanje djeteta se definira kao nedovoljna skrb za dijete roditelja ili staratelja koji su odgovorni za rast i razvoj djeteta (1, 7). Zanemarivanje je poseban oblik zlostavljanja. Postoji fizičko, emocionalno, zdravstveno ili medicinsko i edukativno zanemarivanje (1, 7).

Roditelji djece koja su zanemarena su nezainteresirani, pasivni, hladni i ravnodušni (1, 7). Zanemarivanje djeteta može započeti već tijekom najčešće neželjene trudnoće neprimjerenim djelovanjem majke kojim ona može naštetiti nerođenom djetetu (1, 7).

Fizičko zanemarivanje se najčešće odnosi na uskraćivanje odgovarajuće prehrane djeteta zbog čega dijete ne napreduje niti tjelesno niti psihomotorički u skladu s očekivanjima za dob (1). Mogući razlozi fizičkog zanemarivanja su siromaštvo i neprosvijećenost roditelja ili skrbnika koji ne mogu osigurati uvjete za normalan život djeteta poput stanovanja, jela, tekuće hladne i tople vode, odgovarajućih higijenskih uvjeta i slično (1, 7). Roditeljska odgovornost je osigurati odgovarajući nadzor nad djetetom, kako se dijete ne bi povrijedilo i ugrozilo zdravlje i život, zbog čega roditelji mogu biti odgovorni (7).

Simptomi fizičkog zanemarivanja su: zapažen izgled, izostanak higijene, neprimjerena odjeća, dijete je samo na nekim mjestima gdje ne bi smjelo biti samo, neodgovarajuće osobe vode brigu o djetetu (1).

Emocionalno zanemarivanje je čest oblik zanemarivanja djece, a odnosi se na odbijanje pružanja zagrljaja, poljubaca i drugih emocionalnih oblika iskazivanja ljubavi i nježnosti prema djetetu, a uključuje roditeljsku nebrigu o zadovoljenju djetetovih emocionalnih potreba (1). Dijete se treba osjećati poželjno i voljeno (15).

Simptomi emocionalnog zanemarivanja su poteškoće u komunikaciji, povučенost djeteta, nesigurnost, izražavanje straha, razvojne smetnje poput kašnjenja motorike, poremećaji komunikacije, kašnjenje u razvoju govora, poremećaji ponašanja, agresivnost, pasivnost, nagle promjene raspoloženja, povezivanje s nepoznatim osobama, asocijativno ponašanje, hladan odnos s roditeljima (1, 15).

Roditelji koji zdravstveno (medicinski) zanemaruju dijete, najčešće su mladi, neinformirani, a često se radi o djetetu iz neželjene trudnoće (1). Oblik zdravstvenog (medicinskog) zanemarivanja jest konzumiranje alkohola tijekom trudnoće unatoč medicinskim savjetima, što može dovesti do fetalnog alkoholnog sindroma koji je često povezan s velim neurorazvojnim odstupanjima i prirođenim greškama razvoja kod djeteta. (7).

Vrlo česti oblici zdravstvenog (medicinskog) zanemarivanja djece je nedolazak s djecom na redovite preglede, zanemarivanje cijepljenja, loši uvjeti stanovanja, loša ishrana i nepridržavanje osnovnih higijenskih preporuka sa zdravstvenim posljedicama (7).

Simptomi zdravstvenog (medicinskog) zanemarivanja su: pothranjenost, loše opće zdravstveno stanje, učestale zdravstvene poteškoće, alergije, gnojne i gljivične infekcije kože, svrab i slično (7).

Edukativno zanemarivanje podrazumijeva nedostatak podrške, pomoći te poticanja za vrijeme procesa edukacije (1). Izostaje pomoć pri učenju, izostanak opskrbe djeteta materijalima koji su mu potrebni za školovanje, izbjegavanje odlaska na roditeljske sastanke, te zabrana odlaska djeteta u školu i drugo (1, 7). Roditelji koji na taj način zanemaruju dijete su najčešće neobrazovani, nezaposleni i psihički nestabilni (7). No ponekad i visoko obrazovani roditelji imaju nerealna očekivanja od svoga djeteta, što nije u skladu s djetetovim mogućnostima, zanemarujući tako želje, interese i mogućnosti djeteta, što je također oblik zanemarivanja djeteta (7).

Simptomi edukacijskog zanemarivanja su (1, 7): neuspjeh u školi usprkos prosječnih ili iznadprosječnih djetetovih sposobnosti. Djeca su nezainteresirana, niskog samopouzdanja, sklona su povlačenju u zahtjevnim situacijama (7).

Pokazatelji edukativnog zanemarivanja djeteta su (1, 7):

- izostajanje djeteta iz škole bez razloga,
- roditelji odbijaju pomoći djetetu kojem je to potrebno,
- roditelji ne surađuju sa školom ili drugom edukativnom ustanovom,
- roditelji vode brigu isključivo o sebi, a ne o djetetu,
- nepodržavanje i neispunjavanje djetetovih želja koje se odnose na edukaciju,
- često mijenjanje mjesta prebivališta, dijete ima lošu sliku o sebi, ne želi se dalje školovati, ostaje kod kuće, nezainteresirano je za školske aktivnosti.

3. CILJ ISTRAŽIVANJA I ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Zlostavljanje i zanemarivanje djeteta dio je kurikuluma preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Cilj ovoga rada je utvrditi znanja i stavove studenata prve i treće godine navedenoga studija o zlostavljanju i zanemarivanju djeteta. Nul hipoteza je da polaznici studija predškolskog odgoja Učiteljskog fakulteta u Zagrebu nisu dobro informirani o temi zlostavljanja i zanemarivanja djece.

4. ISPITANICI I METODE

4.1. Ispitanici

U istraživanju su sudjelovali redovni studenti prve i treće godine preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Istraživanje je provedeno u drugoj polovici travnja i početkom svibnja akademske godine 2020./2021. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 109 ispitanika, od čega je 53 (58,9%) od 90 ispitanika s prve godine studija i 56 (69,1%) od 81 ispitanika s treće godine studija. Od 171 studenata njih 109 (63,7%) je sudjelovalo u istraživanju. Sudionici istraživanja ispunili su online upitnik koji je bio anonimn. Na početku istraživanja svi sudionici su dobili potrebne informacije u Informiranom pristanku koji se nalazio na prvoj stranici kreiranog online upitnika. Ovo istraživanje se provelo u skladu sa smjernicama, čiji je cilj osigurati pravilno provođenje istraživanja i sigurnost osoba koje sudjeluju u ovom istraživanju poštujući autonomnost ispitanika te u skladu s principima Helsinške deklaracije. Istraživanje je odobrilo Etičko povjerenstvo Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu klasa ozn. 641-03/21-01/04 od 16.4.2021. godine.

4.2. Metode

4.2.1. Upitnik/ Mjerni instrument

Istraživanje je provedeno online upitnikom koji je kreiran pomoću internetske usluge Google obrasci, a sastojao se od 23 pitanja. Upitnik se sastoji od Informiranog pristanka koji se nalazi na početku online upitnika, od pitanja vezanih za znanja o zlostavljanju djece te tvrdnji za ispitivanje stavova studenata prema zlostavljanju djece. Pitanja su sastavljena kao zatvorena pitanja, a stavovi studenata ispitivani su primjenom Likertove ljestvice od 5 stupnjeva na sljedeći način: (1) uopće se ne slažem, (2) ne slažem se, (3) niti se slažem niti se ne slažem, (4) slažem se, (5) u potpunosti se slažem.

4.2.2. Statistička obrada podataka

Rezultati su prikazani i obrađeni metodama deskriptivne statistike. U statističkoj obradi korišten je za opažene frekvencije χ^2 test za nezavisne uzorke uz Yatesovu korekciju kada su u bilo kojem polju opažene frekvencije bile manje od 5. Obzirom na razmjerno mali uzorak i raspodjelu podataka koja nije bila normalna, za testiranje razlika među dvjema skupinama

korišten je neparametrijski Mann Whitney U-test. Za oba testa korišten je kalkulator dostupan na <https://www.socscistatistics.com/>.

Razina statističke značajnosti postavljena je na p manje od 0,05.

5. REZULTATI

5.1. Osobine ispitanika

Prosječna dob svih ispitanika koji su sudjelovali u anketi o znanjima o zlostavljanju djece prve i treće godine Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu akademske godine 2020./2021 bila je 21,0 godina uz standardnu devijaciju (*SD*) od 1,88 godina uz raspon od 18 – 26 godina. Prosječna dob ispitanika prve godine bila je 19,7 godina, *SD* 1,73, uz raspon od 18 do 25 godina, a treće godine 22,2 godine i *SD* 0,96 s rasponom od 19 do 26 godina. Svi sudionici u istraživanju su ženskog spola, dok se jedna ispitanica prve godine (0,9%) nije željela izjasniti o spolu. Svi ispitanici su se izjasnili da nemaju djece, također velika većina se izjasnila da je neudano. Manji broj ispitanika treće godine, odnosno njih 2 (3,6%) se izjasnilo da su u izvanbračnoj vezi, a 1 (1,8%) da je udano.

5.2. Znanja o zlostavljanju djece studenata prve i treće godine preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu školske godine 2020./2021.

U tablici 1 su uspoređeni odgovori studenata prve i treće godine preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu akademske godine 2020./2021. o zlostavljanju i zanemarivanju djece. Rezultati su uspoređeni χ^2 testom, a razina statističke značajnosti postavljena je na $p = 0,05$.

Tablica 1.

Usporedba znanja o zlostavljanju i zanemarivanju djece studenata prve i treće godine preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu akademske godine 2020./2021.

Pitanje	Studenti Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu			Statistička obrada podataka	
	Prve godine n= 53	Treće godine n=56	Ukupno N=109	χ^2 test	P
Saznanja o zlostavljanju djece u svom okruženju od školske dobi do sada:					
Nisam imala nikakva saznanja do dolaska na studij (broj ispitanika i postotak)	2 (3.8)	4 (7.1)	6 (5.5)	2,081	0,556
Imala sam saznanja već u školskoj dobi (broj ispitanika i postotak)	31 (58.5)	27 (48.2)	58 (53.2)		
Imala sam saznanja tek dolaskom na studij (broj ispitanika i postotak)	1 (1.9)	3 (5.4)	4 (3.7)		
Imala sam saznanja tijekom cijelog svog školovanja (broj ispitanika i postotak)	19 (35.8)	22 (39.3)	41 (37.6)		
Ukupno (broj ispitanika i postotak)	53 (100.0)	56 (100.0)	109 (100.0)		
Informacije o zlostavljanju djece dobila(o) sam putem:					
Kolegija na fakultetu (broj ispitanika i postotak)	5 (9.4)	13 (23.2)	18 (16.5)	4,721	0,193
Elektroničkih medija (broj ispitanika i postotak)	40 (75.5)	34 (60.7)	74 (67.9)		
Čitanjem popularnih časopisa i novina (broj ispitanika i postotak)	6 (11.3)	5 (8.9)	11 (10.1)		
Ostalo (broj ispitanika i postotak)	2 (3.8)	4 (7.1)	6 (5.5)		
Ukupno (broj ispitanika i postotak)	53 (100.0)	56 (100.0)	109 (100.0)		
Po Vašem mišljenju na osnovu iskustava koja ste stekli tijekom studiranja posjećujući predškolske ustanove, mislite li da se u tim ustanovama posvećuje pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djeteta?					
Mislim da se u predškolskim ustanovama ne posvećuje pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djece (broj ispitanika i postotak)	4 (7.5)	5 (8.9)	9 (8.3)	1,029	0,598
Mislim da se u predškolskim ustanovama posvećuje pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djece (broj ispitanika i postotak)	27 (50.9)	33 (58.9)	60 (55.0)		

Ne mogu procijeniti posvećuje li se pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djece u predškolskim ustanovama (broj ispitanika i postotak)	22 (41.5)	18 (32.1)	40 (36.7)		
Ukupno (broj ispitanika i postotak)	53 (100.0)	56 (100.0)	109 (100.0)		
Najčešćim oblikom zlostavljanja djece smatrate:					
Fizičko (tjelesno) zlostavljanje (broj ispitanika i postotak)	13 (24.5)	12 (21.4)	25 (22.9)	0,694	0,875
Psihološko (emocionalno) zlostavljanje (broj ispitanika i postotak)	25 (47.2)	23 (41.1)	48 (44.0)		
Seksualno zlostavljanje (broj ispitanika i postotak)	0 (0.0)	1 (1.8)	1 (0.9)		
Zanemarivanje djece (broj ispitanika i postotak)	15 (28.3)	20 (35.7)	35 (32.1)		
Ukupno (broj ispitanika i postotak)	53 (100.0)	56 (100.0)	109 (100.0)		
Koga smatrate najčešćim seksualnim zlostavljačem djece?					
Roditelji (otac, majka, brat, sestra) (broj ispitanika i postotak)	16 (30.2)	22 (39.3)	40 (36.7)	3,672	0,452
Šira obitelj (ujaci, stričevi, ujne, tetke) (broj ispitanika i postotak)	1 (1.9)	1 (1.8)	2 (1.8)		
Očuh (broj ispitanika i postotak)	20 (37.7)	16 (28.6)	35 (32.1)		
Neznanci (broj ispitanika i postotak)	14 (26.4)	11 (19.6)	25 (22.9)		
Ostalo (broj ispitanika i postotak)	2 (3.8)	6 (10.7)	8 (7.3)		

*n broj ispitanika

*p razina statističke značajnosti

Utvrđeno je da je većina ispitanika u srednjoj školi dobila znanja o zlostavljanju djece, njih 58 (53,2%), dok se njih 4 (3,7%) sa zlostavljanjem djece susrelo tek dolaskom na studij, a 41 (37,6%) ispitanica se izjavilo da je podjednako tijekom cijelog školovanja dobivalo znanja o zlostavljanju i zanemarivanju djece.

Na pitanje o načinu dobivanja informacija o zlostavljanju djece, najveći broj ispitanika, njih 74 (67,9%) se izjasnilo da informacije dobiva putem elektroničkih medija, dok je njih 18 (16,5%) odgovorilo da je ta znanja dobilo na fakultetu. Odgovor čitanjem popularnih časopisa i novina odabralo je 11 (10,1%). Na ovo pitanje ispitanice su mogle dati različite ponuđene odgovore, što je iskoristilo njih 6 (5,5%) je odgovorilo da su o zlostavljanju djece saznale na predavanjima u osnovnoj i srednjoj školi, projektima u osnovnoj školi, od roditelja i članova obitelji, te na predavanjima školskog psihologa.

Pitanja u kojima se odgovori ispitanika nisu statistički razlikovali bila su o tome smatraju li ispitanici posvećuje li se dostatno pozornosti zlostavljanju i zanemarivanju djece u predškolskim ustanovama, te o najčešćim oblicima zlostavljanja djece i najčešćim zlostavljačima. Podjednak broj ispitanika odgovorio je da smatraju da se u predškolskim ustanovama posvećuje pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djece, njih 27 (50,9%) s prve godine i 33 (58,9%) s treće godine studija. Prema mišljenju 22 (41,5%) ispitanica prve godine prema iskustvima koja su stekle tijekom prakse u predškolskim ustanovama, ne mogu procijeniti posvećuje li se dostatna pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djece u predškolskim ustanovama.

Podjednak broj ispitanika prve (25 ili 47,2%) i treće godine studija (23 ili 41,1%) smatra da je psihološko (emocionalno) zlostavljanje najčešći oblik zlostavljanja djece, dok je prema mišljenju 15 (28,3%) ispitanica prve godine i 20 (35,7%) treće godine studija zanemarivanje djece najčešći oblik zlostavljanja. Najveći broj ispitanika 22 (39,3%) treće godine složilo se da su roditelji najčešći seksualni zlostavljači djece. Istog je mišljenja 16 (28,6%) ispitanika prve godine. Podjednak broj ispitanika prve godine (20 ili 37,7%) i treće godine studija (16 ili 28,6%) smatra očuha najčešćim seksualnim zlostavljačem djece. Na ovo pitanje ispitanice su mogle dati različite ponuđene odgovore, što je iskoristilo njih 8 (7,3%). Mišljenja su da su vršnjaci i očevi najčešći seksualni zlostavljači, dok manji broj ispitanica navodi da to ne mogu procijeniti.

U tablici 2 prikazani su stavovi studenata prve i treće godine predškolskog odgoja o problemu zanemarivanja i zlostavljanja djece tijekom studija na Učiteljskom fakultetu s obzirom na broj kolegija koji se bavi navedenom tematikom. Da na Učiteljskom fakultetu nije posvećena dostatna pozornost problemu zanemarivanja i zlostavljanja djece jer se nedovoljan broj kolegija bavi zanemarivanjem i zlostavljanjem djece smatra 23 (41,1%) ispitanica treće godine, a to isto smatra samo 8 (15,1%) ispitanica prve godine, što je statistički znakovita razlika. Više od polovice ispitanica prve godine, njih 30 (56,6%), se izjasnilo da ne mogu procijeniti posvećuje li se dostatna pozornost ovoj problematici na preddiplomskom studiju Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Podjednak broj ispitanica prve (15 ili 28,3%) i treće godine studija (18 ili 32,1%) smatralo je da se na preddiplomskom studiju Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu dostatna pozornost posvećuje zanemarivanju i zlostavljanju djece u pogledu sadržaja i broja kolegija na kojima se to pitanje obrađuje.

Tablica 2.

Usporedba stavova studenata prve i treće godine preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu o problemu zanemarivanja i zlostavljanja djece tijekom studija školske godine 2020./2021. s obzirom na broj kolegija koji se bave zanemarivanjem i zlostavljanjem djece.

Pitanje	Studenti Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu			Statistička obrada podataka	
	Prve godine n= 53	Treće godine n=56	Ukupno N=109	χ^2 test	<i>p</i>
8. Koji odgovor opisuje najbolje Vaš stav o problemu zanemarivanja i zlostavljanja djece tijekom studija na Učiteljskom fakultetu?					
Smatram da je na Učiteljskom fakultetu posvećena dostatna pozornost problemu zanemarivanja i zlostavljanja djece s obzirom na to da se dovoljan broj kolegija bavi zanemarivanjem i zlostavljanjem djece	15 (28.3)	18 (32.1)	33 (30.3)	12,458	0,002
Smatram da na Učiteljskom fakultetu nije posvećena dostatna pozornost problemu zanemarivanja i zlostavljanja djece s obzirom na to da se nedovoljan broj kolegija bavi zanemarivanjem i zlostavljanjem djece	8 (15.1)	23 (41.1)	31 (28.4)		
Ne mogu procijeniti je li na Učiteljskom fakultetu posvećena dostatna pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djece	30 (56.6)	15 (26.8)	45 (41.3)		
Ukupno (broj ispitanika i postotak)	53 (100.0)	56 (100.0)	109 (100.0)		

*n broj ispitanika

*p razina statističke značajnosti 0,05

Prema dobivenim podacima ($\chi^2 = 12,458$, $p = 0,002$) zaključuje se da postoji statistički značajna razlika u stavovima studenata prve i treće godine o problemu zanemarivanja i zlostavljanja djece tijekom studija na Učiteljskom fakultetu s obzirom na broj kolegija koji se bave zanemarivanjem i zlostavljanjem djece.

U tablici 3 opisani su i uspoređeni stavovi i znanja studenata prve i treće godine preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Tablica 3.

Usporedba stavova i znanja studenata prve i treće godine preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu akademske godine 2020./2021. o zlostavljanju i zanemarivanju djece

Stavovi i znanja	Uopće se ne slažem		Ne slažem se		Niti se slažem niti se ne slažem		Slažem se		U potpunosti se slažem		Usporedba između prve i treće godine	
	Godina studija										Statistička metoda	p
	1.	3.	1.	3.	1.	3.	1.	3.	1.	3.		
Seksualno nasilje nije čest problem kod djece predškolske dobi.	12 (22.6)	4 (7.1)	17 (32.1)	16 (28.6)	18 (34.0)	28 (50.0)	4 (7.5)	8 (14.3)	2 (3.8)	0 (0.0)	11,5	p>0,05
Seksualno zlostavljanje djeteta odnosi se na analni ili vaginalni spolni odnos.	9 (17.0)	11 (19.6)	12 (22.6)	10 (17.9)	12 (22.6)	10 (17.9)	12 (22.6)	18 (32.1)	8 (15.1)	7 (12.5)	11,0	p>0,05
Zlostavljač pri seksualnom zlostavljanju uvijek koristi fizičku silu.	6 (11.3)	7 (12.5)	11 (20.8)	10 (17.9)	13 (24.5)	15 (26.8)	13 (24.5)	11 (19.6)	10 (18.9)	13 (23.2)	11,0	p>0,05
Djeca su češće emocionalno zlostavljana u obiteljima nižeg socioekonomskog statusa.	4 (7.5)	4 (7.1)	4 (7.5)	7 (12.5)	19 (35.8)	19 (33.9)	18 (34.0)	18 (32.1)	8 (15.1)	8 (14.3)	11,5	p>0,05
Emocionalno zlostavljanje djece rane i predškolske dobi lako je uočljivo.	5 (9.4)	5 (8.9)	10 (18.9)	17 (30.4)	22 (41.5)	22 (39.3)	15 (28.3)	9 (16.1)	1 (1.9)	3 (5.4)	12,0	p>0,05
Djeca rane i predškolske dobi više su izložena emocionalnom zlostavljanju u odgojno-obrazovnim ustanovama nego u obitelji.	9 (17.0)	23 (41.1)	21 (39.6)	21 (37.5)	20 (37.7)	12 (21.4)	3 (5.7)	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	11,5	p>0,05
Discipliniranje i kažnjavanje odnosi se na isto.	23 (43.4)	36 (64.3)	13 (24.5)	12 (21.4)	13 (24.5)	4 (7.1)	1 (1.9)	4 (7.1)	3 (5.7)	0 (0.0)	11,5	p>0,05
											0,209	0,834

Modrice su jedini pokazatelji fizičkog zlostavljanja djece.	30 (56.6)	38 (67.9)	20 (37.7)	14 (25.0)	3 (5.7)	3 (5.4)	0 (0.0)	1 (1.8)	0 (0.0)	0 (0.0)	11,5 -0,104	$p>0,05$ 0,92
Fizičko zlostavljanje pojačava ljutnju i agresivnost kod djece.	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (3.8)	0 (0.0)	10 (18.9)	8 (14.3)	25 (47.2)	26 (46.4)	16 (30.2)	22 (39.3)	12,0 0	$p>0,05$ 1
Fizički zlostavljana djeca nemaju dobru sliku o sebi.	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (3.8)	2 (3.6)	25 (47.2)	22 (39.3)	26 (49.1)	32 (57.1)	12,5 0,104	$p>0,05$ 0,92
Zanemarivanje djece je specifično u obiteljima nižeg socioekonomskog statusa.	1 (1.9)	2 (3.6)	4 (7.5)	9 (16.1)	20 (37.7)	21 (37.5)	22 (41.5)	14 (25.0)	6 (11.3)	10 (17.9)	11,0 -0,209	$p>0,05$ 0,834
Djelatnici predškolskih ustanova imaju zakonsko pravo prijave sumnje na zanemarivanje i zlostavljanja djeteta	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (5.7)	4 (7.1)	13 (24.5)	13 (23.2)	37 (69.8)	39 (69.6)	11,5 -0,104	$p>0,05$ 0,92

S tvrdnjom da seksualno nasilje nije čest problem kod djece predškolske dobi uopće se ne slaže 12 (22,6%) studenata prve godine studija kao i 4 (7,1%) studenata treće godine, dok se niti slaže niti ne slaže 18 (34,0%) ispitanica prve godine i 28 (50,0%) ispitanica treće godine studija. Prema stavovima ispitanica da se seksualno zlostavljanje djeteta odnosi na vaginalni ili analni spolni odnos u potpunosti se složilo 20 (37,7%) ispitanica prve godine te 25 (44,6%) ispitanica treće godine studija, dok se 21 (39,6%) ispitanica prve godine uopće ne slaže i ne slaže kao i 21 (37,5%) ispitanica treće godine. Gotovo trećina ispitanica prve 13 (24,5%) i treće godine studija 15 (26,8%) izjasnilo se da se niti slažu niti ne slažu da zlostavljač pri seksualnom zlostavljanju uvijek koristi fizičku silu. Prema dobivenim podacima može se zaključiti da nema statističke razlike u stavovima studenata prve i treće godine studija s obzirom da se odgovori ispitanica nisu statistički razlikovali.

Podjednak broj ispitanica prve (18 ili 34,0%) i treće godine studija (18 ili 32,1%) slaže se da su djeca češće emocionalno zlostavljana u obiteljima nižeg socioekonomskog statusa. Više od trećine ispitanica prve godine 19 (35,8%) kao i (33,9%) treće godine studija izjasnilo se da se niti slažu niti ne slažu da su djeca češće emocionalno zlostavljana u obiteljima nižeg socioekonomskog statusa.

S tvrdnjom da je emocionalno zlostavljanje djece rane i predškolske dobi lako uočljivo ne slaže se 10 (18,9%) ispitanica prve godine kao i 17 (30,4%) ispitanica treće godine studija. Također se izjasnilo 22 (41,5%) ispitanika prve godine kao i 22 (39,3%) treće godine da se slažu niti ne slažu s tom tvrdnjom.

Prema stavovima ispitanica da su djeca rane i predškolske dobi više izložena emocionalnom zlostavljanju u odgojno-obrazovnim ustanovama nego u obitelji ne slaže se i uopće se ne slaže 30 (56,6%) ispitanica prve godine kao i 44 (78,6%) ispitanice treće godine studija. Prema dobivenim podacima može se zaključiti da nema statističke razlike u stavovima studentica prve i treće godine studija o tome pitanju.

Više od polovine ispitanika treće godine (67,9%) uopće se ne slaže da se discipliniranje i kažnjavanje odnosi na isto, kao i 23 (43,4%) ispitanika prve godine studija.

Podjednak broj ispitanika prve (25 ili 47,2%) i treće godine studija (26 ili 46,4%) slaže se da fizičko zlostavljanje pojačava ljutnju i agresivnost kod djece.

Više od polovine ispitanika treće godine (32 ili 57,1%) u potpunosti se slaže da fizički zlostavljana djeca nemaju dobru sliku o sebi. Istog je stava gotovo polovina ispitanika prve godine studija (26 ili 49,1%).

Podjednak broj ispitanika prve (20 ili 37,7%) i treće godine studija (21 ili 37,5%) izjasnilo se da se niti slažu niti ne slažu da je zanemarivanje djece karakteristika obitelji nižeg socioekonomskog statusa. S istom tvrdnjom slaže se 22 (41,5%) ispitanika prve godine kao i 14 (25,0%) ispitanika treće godine studija.

Najveći broj ispitanika (37 ili 69,8%) prve godine kao i (39 ili 69,6%) treće godine studija u potpunosti se slaže da djelatnici predškolskih ustanova imaju zakonsko pravo prijave sumnje na zanemarivanje i zlostavljanja djeteta. Prema dobivenim podacima može se zaključiti da nema statističke razlike u stavovima prve i treće godine studija s obzirom da se odgovori ispitanika nisu statistički razlikovali.

6. RASPRAVA

Specifičan cilj istraživanja usmjeren je na utvrđivanje razlika u stavovima i znanjima studenata s obzirom na godinu studija. U istraživanju je sudjelovalo 109 studenata, od čega 53 (48,6%) studenata prve godine i 56 (51,4%) studenata treće godine. Najvažniji rezultat ovog istraživanja je da prema mišljenju 23 (41,1%) treće godine predškolskog odgoja treba više pozornosti posvetiti sadržajima o zlostavljanju i zanemarivanju djece te da bi u veći broj kolegija na Učiteljskom fakultetu trebao uvesti sadržaje o zlostavljanju djece, dok to isto smatra samo 8 (15,1%) ispitanika prve godine, što je statistički znakovita razlika. Sa sličnim rezultatima nismo se susreli u drugim istraživanjima.

Velik broj studenata prve (31 ili 58,5%) i treće (27 ili 48,2%) godine predškolskog odgoja izjasnilo se da su saznanja o zlostavljanju djece imalo već u školskoj dobi.

Istraživanje koje je provedeno na uzorku europskih država pokazuje da se većina ispitanika izjasnila da informacije prima putem medija, što se prema obrađenim podacima među studentima predškolskog odgoja također može reći jer se pokazalo da se 67,9% ispitanika izjasnilo da informacije o zlostavljanju djece dobiva putem medija (5). Najveći broj ispitanika prve (40 ili 75,5%) i treće godine (34 ili 60,7%) izjasnio se da informacije o zlostavljanju djece dobivaju putem elektroničkih medija, dok manji broj ispitanika (5 ili 9,4%) prve godine, kao i (13 ili 23,2%) treće godine informacije dobiva putem kolegija na fakultetu.

Više od polovice ispitanika prve godine (27 ili 50,9%) i treće godine (33 ili 58,9%) mišljenja je da se u predškolskim ustanovama posvećuje dostatna pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djece s obzirom na iskustva koja su stekli tijekom boravka u ustanovama. Podjednak broj ispitanika prve (22 ili 41,5%) i treće (18 ili 32,1%) godine studija ne može procijeniti posvećuje li se dostatna pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djece u predškolskim ustanovama.

Gotovo polovina studenata prve godine (25 ili 47,2%) najčešćim oblikom zlostavljanja djece smatra psihološko (emocionalno) zlostavljanje, kao i 23 (41,1%) studenata treće godine. Istraživanje koje je provedeno na uzorku europskih država, pokazuje da 1% ispitanika nikada nije čulo za seksualno nasilje djece u obiteljima (5). Čak 77% ispitanika Europe seksualno zlostavljanje djece smatra čestim (5). Usporedimo li stavove studenata predškolskog odgoja s

istraživanjem provedenim u Europi, može se zaključiti da se mišljenje o učestalosti oblika zlostavljanja razlikuje, tako da samo 1 (0,9%) ispitanik iz našeg istraživanja smatra da je seksualno zlostavljanje najčešći oblik zlostavljanja djece (5).

Nadalje, prema istraživanju provedenom u Americi, najveći broj žrtava zlostavljanja pripada skupini djece mlađe od tri godine (njih 70,6%), od čega na djecu do dobi od jedne godine otpada njih 46,6%. Zanemarivanje djece u tome istraživanju čini 72,8% svih oblika zlostavljanja. U posljednjem desetljeću broj dokazanih slučajeva zlostavljanja se smanjio za više od 20 %, dok se zanemarivanje smanjilo za samo 7% (6, 10).

Najveći broj studenata prve godine (20 ili 37,7%) izjasnilo se da najčešćim seksualnim zlostavljačem djece smatraju očuha, dok 22 studenta ili 39,3% studenata treće godine smatraju roditelje najčešćim zlostavljačima. I jedan i drugi rezultat razlikuju se od istraživanja koje je provedeno na uzorku ispitanika europskih država u kojem su najčešći seksualni zlostavljači djece u 74% neznanci (5). Ako se pretpostavi da zlostavljač nije nepoznata osoba, u tom slučaju 71% ispitanika smatra da je zlostavljač očuh (5). Usporedimo li mišljenja studenata predškolskog odgoja s istraživanjem provedenim u Europi, manje od trećine studenata (22,9%) predškolskog odgoja smatra da su neznanci najčešći seksualni zlostavljači djece, a 32,1% studenata smatra očuha najčešćim seksualnim zlostavljačem (5). Može se zaključiti da prema istraživanju provedenom u Europi više od polovice ispitanika seksualnim zlostavljačem djece smatra neznance ili očuha (5), dok je samo 32,1% studenata predškolskog odgoja istoga mišljenja. Najveći broj studenata mišljenja je da su roditelji djetetovi najčešći seksualni zlostavljači, što je potvrđeno i u američkom istraživanju (5).

Prema podacima iz tablice 3. našeg istraživanja vidljivo je da su studenti pokazivali veća ili manja slaganja s određenim tvrdnjama, ili su bili neodlučni. Da seksualno nasilje nije čest problem kod djece predškolske dobi, stajalište je prema kojem je većina ispitanika bila neodlučna, jer je .pola ispitanika treće godine i trećina ispitanika prve godine studija odgovorilo da niti se slaže niti se ne slaže s tom tvrdnjom. S druge strane, ispitanici su iskazali visoko slaganje s tvrdnjom da se seksualno zlostavljanje djeteta odnosi na analni ili vaginalni spolni odnos (12 ili 22,6% studenata prve godine kao i 18 ili 32,1% studenata treće godine). Prema istraživanju iz 2011. godine koje je provela Matea Šarić u Kliničkoj bolnici u Splitu podaci pokazuju da se većina ispitanika zdravstvenih djelatnika ne slaže s tvrdnjom da seksualno zlostavljanje djeteta podrazumijeva isključivo vaginalni ili analni spolni odnos (16). Usporedimo li navedeno istraživanje s našim istraživanjem, gotovo polovica studenata

predškolskog odgoja (41,3%) slaže se ili se u potpunosti slaže da se seksualno zlostavljanje djece odnosi na vaginalni ili analni spolni odnos.

Prema istraživanju provedenom 2008. godine među liječnicima primarne zdravstvene zaštite u Republici Hrvatskoj o zlostavljanju i zanemarivanju djece, 21,5% ispitanika se u potpunosti slaže da se seksualno zlostavljanje djece odnosi na analni ili vaginalni spolni odnos, dok se njih 35,2% izjasnilo da se nikako ne slažu s navedenom tvrdnjom (17). Usporedimo li navedene rezultate sa stavovima studenata predškolskog odgoja u našem istraživanju, tada se 18,3% studenata izjasnilo da se uopće ne slaže s tom tvrdnjom, a u potpunosti se slaže njih 13,8%. Može se zaključiti da su mišljenja i stavovi studenata i liječnika primarne zdravstvene zaštite donekle podudarna.

Prema stavovima ispitanika da zlostavljač pri seksualnom zlostavljanju uvijek koristi fizičku snagu tvrdnja je prema kojoj su ispitanice prve godine bile neodlučne (njih 13 ili 24,5%) kao i 15 (26,8%) studenata treće godine. Podjednak broj ispitanika prve (19 ili 35,8%) i treće godine studija (19 ili 33,9%) pokazao je neodlučnost prema tvrdnji da su djeca češće emocionalno zlostavljana u obiteljima nižeg socioekonomskog statusa.

Više od trećine ispitanika prve (22 ili 41,5%) i treće (22 ili 39,3%) godine studija izjasnilo se da niti se slaže niti se ne slaže da je emocionalno zlostavljanje djece rane i predškolske dobi lako uočljivo. Prema istraživanju o stavovima odgajateljica o psihološkom zlostavljanju djece koje je provedeno na uzorku 30 odgajateljica u Splitu i Kaštelima 13% odgajateljica se slaže da je psihološko zlostavljanje lako prepoznatljivo, dok se s tim ne slaže 43% odgajateljica (18). Usporedimo li navedeno istraživanje s našim istraživanjem s navedenom tvrdnjom se ne slaže i uopće ne slaže 33,9% studenata, dok je 40,4% studenata neodlučno. Manje od trećine studenata (25,7%) se slaže i u potpunosti se slaže da je emocionalno zlostavljanje djece lako prepoznatljivo. Može se zaključiti da su mišljenja odgajateljica i studenata predškolskog odgoja podudarna.

Na tvrdnju „Djeca rane i predškolske dobi više su izložena emocionalnom zlostavljanju u odgojno-obrazovnim ustanovama nego u obitelji“, najveći broj ispitanika prve godine (21 ili 39,6%) se izjasnio da se ne slaže s tvrdnjom, dok se s istim uopće ne slažu 23 ili 41,1% studenata treće godine.

Tvrdnje u kojima su ispitanici iskazali najmanji ili najveći stupanj slaganja mogle bi se povezati sa znanjem koje ispitanice imaju o zlostavljanju i zanemarivanju djece. Najveći broj neslaganja, zaokruživši broj 1 i 2 na Likertovoj skali, studenti su iskazali o tvrdnji da se discipliniranje i kažnjavanje odnosi na isto, kao i o tvrdnji da su modrice jedini pokazatelji

fizičkog zlostavljanja djece. Prema istraživanju iz 2020. u diplomskom radu na uzorku od 94 studenata, čak 72.4% ispitanika smatra da discipliniranje i kažnjavanje nije isto (19) . Može se zaključiti da se stavovi i mišljenja studenata iz ovoga istraživanja poklapaju sa stavovima studenata predškolskog odgoja iz našega istraživanja.

U istraživanju iz 1996. godine ispitani su stavovi i iskustva studenata budućih stručnjaka koji će u svome poslu biti u kontaktu sa zlostavljanom djecom, o zlostavljanju i zapuštanju djece (20). Studenti smatraju da je fizičko kažnjavanje djece nedopustivo, a najviše su se slagali s tvrdnjom da fizičko zlostavljanje pojačava ljutnju i agresivnost kod djece, te da fizički zlostavljana djeca nemaju dobru sliku o sebi (20). Najviše neodlučnosti su pokazali oko tvrdnje daje zanemarivanje djece češće u obiteljima nižeg socioekonomskog statusa, što je izjavilo više od trećine studenata prve (20 ili 37,7%) kao i treće godine studija (21 ili 37,5%).

Velik broj studenata u našem istraživanju se složilo i u potpunosti složilo da djelatnici predškolskih ustanova imaju zakonsko pravo prijave sumnje na zanemarivanje i zlostavljanja djeteta. Prema istraživanju kompetencija i stavova odgajatelja o psihološkom zlostavljanju djece koje je provedeno na uzorku 30 odgajateljica u Splitu i Kaštelima, čak 20% odgajateljica smatra da djelatnici ne prijavljuju zlostavljanje, 70% odgajateljica je neodlučno, a svega 10% se slaže s tvrdnjom da djelatnici prijavljuju zlostavljanje djece (20). Nasuprot tomu, u ovome istraživanju studenti predškolskog odgoja slažu se da djelatnici predškolskih ustanova imaju zakonsko pravo prijave sumnje na zlostavljanje i zanemarivanje djeteta, u potpunosti se slaže njih 69,7%, slaže se 23,9%, a samo 6,4% je neodlučno. Može se zaključiti da se slaganja studenata predškolskog odgoja i odgajateljica o zakonskom pravu prijave sumnje na zanemarivanje i zlostavljanje bitno razlikuju od stavova studenata Edukacijskog rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu, Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu, Kemijsko tehnološkog fakulteta u Zagrebu te studenata Visoke policijske škole u Zagrebu (20).

Ispitanici iz Kliničke bolnice u Splitu se u potpunosti slažu s tvrdnjom da prijavljivanje slučajeva seksualnog zlostavljanja djeteta treba biti zakonska obveza svakog stručnjaka koji radi s djecom (16). Velika većina studenata predškolskog odgoja se u ovome istraživanju izjasnila da se u potpunosti slažu s tvrdnjom da djelatnici predškolskih ustanova imaju zakonsko pravo prijave sumnje na zanemarivanje i zlostavljanje djeteta.

Analizom dobivenih rezultata anketa odbacuje se hipoteza da polaznici preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu nisu dobro informirani o temi zlostavljanja i zanemarivanja djece.

7. ZAKLJUČCI

Nakon provedenog istraživanja može se zaključiti:

Nađena je statistički značajna razlika u stavovima studenata prve i stavovima studenata treće godine preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu o problemu zanemarivanja i zlostavljanja djece tijekom studija na Učiteljskom fakultetu s obzirom na broj kolegija koji se bavi zlostavljanjem i zanemarivanjem djece. Studenti treće godine smatraju da se nedovoljan broj kolegija preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu bavi navedenom tematikom, dok studenti prve godine smatraju da je broj kolegija koji se bave zlostavljanjem i zanemarivanjem djece zadovoljavajući.

Većina studenata je znanja o zlostavljanju i zanemarivanju djece dobila već u školskoj dobi prije upisa na fakultet.

Većina ispitanika je izjavila da je većinu informacija o zlostavljanju djece dobila putem elektroničkih medija, a ne na kolegijima na kojima se obrađuje zlostavljanje i zanemarivanje djece na preddiplomskom studiju Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Stavovi studenata prve i treće godine preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu značajno se razlikuju o broju kolegija posvećenih zlostavljanju i zanemarivanju djece u kurikulumu. Ispitanici obiju skupina smatraju da se u predškolskim ustanovama posvećuje dostatna pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djece.

Većina naših ispitanica smatra da je psihološko (emocionalno) zlostavljanje najčešći oblik zlostavljanja djece, dok najrjeđim oblikom zlostavljanja smatraju seksualno zlostavljanje.

Studenti preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu smatraju da su najčešći seksualni zlostavljači djece roditelji.

Studenti su pokazali dobra znanja o svim vrstama zlostavljanja i zanemarivanja djece.

Naročito važan rezultat ovoga istraživanja je da su studenti obiju skupina svjesni svoje zakonske obveze o potrebi prijavljivanja sumnje na zlostavljanje i zanemarivanje djece.

Rezultati istraživanja su korisni jer ukazuju na potrebu da se u kurikulumu preddiplomskoga studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu veća pozornost posveti sadržajima o zlostavljanju i zanemarivanju djece.

LITERATURA

1. Mujkić A. Zanemareno i zlostavljano dijete – uloga liječnika. U: Grgurić J, Jovančević M, ur. Preventivna i socijalna pedijatrija. Medicinska naklada, Zagreb, 2018:429 - 36.
2. Konvencija o pravima djeteta. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/ujedinjeni-narodi/konvencija-o-pravima-djeteta/> (Pristupljeno 17.05.2021.)
3. Field ME. Živjeti bez nasilja. Naklada Kosinj, Zagreb, 2004.
4. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. NN 70 od 19.7.2017. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_70_1660.html (Pristupljeno 17.5.2021.)
5. Herzog M, May – Chahal C. Seksualno zlostavljanje djece u Europi. Ibis Grafika, Zagreb, 2004.
6. Child Welfare Information Gateway. Child abuse and neglect fatalities 2018: Statistics and interventions. Washington DC, U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau. 2020.
7. Buljan-Flander G, Kocijan-Hercigonja D. Zlostavljanje i zanemarivanje djece. Marko M usluge, Zagreb, 2003.
8. National Center for Victims of Crime. Child Sexual Abuse Statistics. Dostupno na: <https://victimsofcrime.org/child-sexual-abuse-statistics/> (Pristupljeno 24.5.2021.)
9. WHO clinical guidelines. Responding to children and adolescents who have been sexually abused. WHO, Geneva, 2017. <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/clinical-response-csa/en/>
10. WHO. Child Maltreatment. Dostupno na: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment> (Pristupljeno 24.5.2021.)
11. Faller KC. Child and sexual abuse: Interventiv and treatment issues. U.S. Department of Health and Human Service, Washington DC, 1993.
12. Mathews B, Collin-Vézina D. Child Sexual Abuse: Toward a Conceptual Model and Definition. Trauma, Violence, & Abuse. 2019;20(2):131-148. doi:10.1177/1524838017738726.
13. Gama CMF, Portugal LCL, Gonçalves RM, de Souza Junior S, Vilete LMP, Mendlowicz MV, et al. The invisible scars of emotional abuse: a common and highly harmful form of childhood maltreatment. BMC Psychiatry. 2021 Mar 17;21(1):156. doi: 10.1186/s12888-021-03134-0.

14. Christ C, de Waal MM, Dekker JJM, van Kuijk I, van Schaik DJF, Kikkert MJ, et al. Linking childhood emotional abuse and depressive symptoms: The role of emotion dysregulation and interpersonal problems. *PLoS One*. 2019 Feb 14;14(2):e0211882. doi: 10.1371/journal.pone.0211882.
15. Avdibegović E, Brkić M. Child Neglect - Causes and Consequences. *Psychiatr Danub*. 2020 Oct;32(Suppl 3):337-342.
16. Šarić M. Stavovi i znanja zdravstvenih djelatnika o zlostavljanju i zapaštanju djece. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo* 2011;28(7) <http://hcjz.hr/index.php/hcjz/article/view/419>.
17. Buljan Flander G, Čorić V, Štimac D. Iskustvo, znanja i stavovi liječnika primarne zdravstvene zaštite u Republici Hrvatskoj o zlostavljanju i zanemarivanju djece. *Suvremena psihologija* [Internet]. 2008 [pristupljeno 25.05.2021.];11(2):313-328. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/81551>.
18. Sunko E, Karalić M. Kompetencije i stavovi odgajatelja o psihičkom zlostavljanju djece. Treća međunarodna naučna konferencija Društvene devijacije, Banja Luka, 2018. U: Macanović N, ur. *Zbornik radova*. Centar modernih znanja, Banja Luka, 2018:66-75. doi. 10.7251/CMZ1803066S.
19. Ivković H. Stavovi studenata prema fizičkom zlostavljanju djece. *Diplomski rad*. Sveučilište u Zagrebu Fakultet hrvatskih studija Odsjek za sociologiju, Zagreb, 2020. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/en/islandora/object/hrstud%3A2356/datastream/PDF/view> (Pristupljeno 25.5.2021).
20. Singer M, Kovčo Vukadin I, Cajner Mraović I. *Kriminologija*, 3. izdanje. Nakladni zavod Globus, Zagreb 2002.

PRILOZI I DODATCI

Anketni upitnik

1. Koja ste godina studija?

a) prva

b) treća

2. Kojeg ste spola?

a) M

b) Ž

c) Ne želim se izjasniti

3. Vaša dob je:

a) 18-20

b) 21-23

c) 24-26

d) ostalo _____(navesti)

4. Vaš bračni status je:

a) neudata/neoženjen

b) udata/oženjen

c)ostalo _____(navesti)

5. Imate li djece?

- a) Ne
- b) DA, jedno dijete
- c) DA, dvoje djece
- d) DA, troje ili više djece

6. Saznanja o zlostavljanju djece u svom okruženju od školske dobi do sada:

- a) nisam imala nikakva saznanja do dolaska na studij
- b) imala sam saznanja već u školskoj dobi
- c) imala sam saznanja tek dolaskom na studij
- d) imala sam saznanja tijekom cijelog svog školovanja

7. Informacije o zlostavljanju djece dobila(o) sam putem:

- a) kolegija na fakultetu
- b) elektroničkih medija
- c) čitanjem popularnih časopisa i novina
- d) ostalo _____(navesti)

8. Koji odgovor opisuje najbolje Vaš stav o problemu zanemarivanja i zlostavljanja djece tijekom studija na Učiteljskom fakultetu?

- a) smatram da je na Učiteljskom fakultetu posvećena dostatna pozornost problemu zanemarivanja i zlostavljanja djece s obzirom na to da se dovoljan broj kolegija bavi zanemarivanjem i zlostavljanjem djece
- b) smatram da na Učiteljskom fakultetu nije posvećena dostatna pozornost problemu zanemarivanja i zlostavljanja djece s obzirom na to da se nedovoljan broj kolegija bavi zanemarivanjem i zlostavljanjem djece

c) ne mogu procijeniti je li na Učiteljskom fakultetu posvećena dostatna pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djece

9. Po Vašem mišljenju na osnovu iskustava koja ste stekli tijekom studiranja posjećujući predškolske ustanove, mislite li da se u tim ustanovama posvećuje pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djeteta?

a) mislim da se u predškolskim ustanovama ne posvećuje pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djece

b) mislim da se u predškolskim ustanovama posvećuje pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djece

c) ne mogu procijeniti posvećuje li se pozornost zanemarivanju i zlostavljanju djece u predškolskim ustanovama

10. Najčešćim oblikom zlostavljanja djece smatrate:

a) fizičko (tjelesno) zlostavljanje

b) psihološko (emocionalno) zlostavljanje

c) seksualno zlostavljanje

d) zanemarivanje djece

11. Koga smatrate najčešćim seksualnim zlostavljačem djece?

a) očuh

b) pomajka

c) neznanci

d) susjed

e) roditelji

f) brat

g)sestra

h) ostali

Molimo da u sljedećim pitanjima u svakome retku odaberete samo jedan broj koji najbolje odražava Vaše mišljenje/stav. Tvrdnje su postavljene Likertovom ljestvicom od 5 stupnjeva na sljedeći način: (1) uopće se ne slažem, (2) ne slažem se, (3) niti se slažem niti se ne slažem, (4) slažem se, (5) u potpunosti se slažem.

Stavovi i znanja	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
12. Seksualno nasilje nije čest problem kod djece predškolske dobi.	1	2	3	4	5
13. Seksualno zlostavljanje djeteta odnosi se na analni ili vaginalni spolni odnos.	1	2	3	4	5
14. Zlostavljač pri seksualnom zlostavljanju uvijek koristi fizičku silu.	1	2	3	4	5
15. Djeca su češće emocionalno zlostavljana u obiteljima nižeg socioekonomskog statusa.	1	2	3	4	5
16. Emocionalno zlostavljanje djece rane i predškolske dobi lako je uočljivo.	1	2	3	4	5
17. Djeca rane i predškolske dobi više su izložena emocionalnom zlostavljanju u odgojno-obrazovnim ustanovama nego u obitelji.	1	2	3	4	5
18. Discipliniranje i kažnjavanje odnosi se na isto.	1	2	3	4	5
19. Modrice su jedini pokazatelji fizičkog zlostavljanja djece.	1	2	3	4	5
20. Fizičko zlostavljanje pojačava ljutnju i agresivnost kod djece.	1	2	3	4	5
21. Fizički zlostavljana djeca nemaju dobru sliku o sebi.	1	2	3	4	5
22. Zanemarivanje djece je specifično u obiteljima nižeg socioekonomskog statusa.	1	2	3	4	5
23. Djelatnici predškolskih ustanova imaju zakonsko pravo prijave sumnje na zanemarivanje i zlostavljanja djeteta.	1	2	3	4	5

IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)